

Н. Г. Чернышевский

Орсин алдр революционер-демократ Николай Гаврилович Чернышевский ганцхн ик гидг философ-материалист, тууджч болн шалгъач чигн биш. темдгтэ бичач бääсмн. Энүнэ «Что делать?» гидг роман XIX зун джилэ сән, күчтэ гидг произведеньсин негн мөн.

1859—1861 джилмүдт Арәсәд революцион хүйвехл икдсмн. Даджрдж бääх классмуд оньдинд даджрад бääдж чадштогинь, даджрдджах классмудин зовлнъ, угарлгън бас чигн икдхинь болн тер учрар төвшүн цагт бисән даджрулдж дääлүлдж бääсн оln әмте үүмәтә цагт дегц босдж чахинь Ленин темдгддж келсмн. Эн тоотиг 1853—1856 джилмүдт Крымск дääнд хаана Арәсән шилгдлгън, крестьянск босдан икдәд хойргч пугачевск босданас саглуингън медүлдж бääсн цагт. Арәсән медрлтә улсин түрүн нүүрт йовх улс революц бөрдсиг дегәд сәәнәр медж бääсмн.

Н. Г. Чернышевский эн тууджлгч цагт болсн революционно-демократическ движень толгъалдж, эврәннъ бийиннъ ургъма зөрмг, чик ухагъарн даджрачирин болн либералмудин өмнәс аврлт угагъар дәврдж әмтнә сулхврин дийлврин төлә ноолдсмн.

Н. Г. Чернышевский дорагъар кәдлг «Земля и воля» гидг обществин революционн кәдлмшднъ болн 60-гч джилмүдин студенческ движеньд гүджрдж орлцсмн.

Революционн партъ тер цагт уга бääсмн. Болв Н. Г. Чернышевский В. И. Ленин «революционн партин» «мөрчнъ» гидж нерәдсмн.

1861 джил февралин 19 даджрачирин бисиннъ сә хääдж гаргъсн «реформин» учр-утхинь, помещикүдиг улм байджулдж, крестьянствин түрү-зүдүг бас чигн иктүлдж бääхинь илдж, эврәннъ «Барским крестьянам от их доброжелателей поклон» гидг күчтә дуудвран крестьянмудт болн салдснрт бичсмн. Эн эврәннъ художественн произведеньсәрн, тер дотр «Что делать» гидг мөнък романарн 60-гч джилмүдин ноолданд орлцсмн.

— Мини седкл Арәсән тускар им: бөрдсн революциг күләлгън, терүгәр күцл келгън, — гидж итклтә зөрмг революционер Чернышевский 1850 джил дневниктән бичсмн.

Революционн дора кәдлмшин «Шахматн клуб» 1862 джил январь сард тогтлгън Н. Г. Чернышевский гардврар седвәрәр болсмнн. Эн шахматн клубин тускар III отделенә агентр Александр II-д 1862 джил апрелин 27 бичсн цәәлгъвртән тер клубд Чернышевский ямаран ик, онц чинртә бääсинъ цәәлгъсмн. Хаана правительств Чернышевский кегәд йовсн ик кәдлмшиг медәд, терүг илгкдсн гем, хаджгър уга бийднъ 1862 джил июлин 7 бәрәд Петропавловск шивәд күргсмн. Терүндән, алдр бичәч, гал мет революционер.

делкәд темдгтә номт Николай Гаврилович 678 хоцъгт суув, болв эврәннъ залу-зөрмг бәәдлән, хату зүркән сулдхк биш, улм батлдж, улм икәр кәдлхәр нег мөслсмн. Н. Г. Чернышевский «Что делать?» гидг роман 60-ч джилмүдин гүн сургъулин болн оlnа седкл-санана орань болсмн тегәд чигн Чернышевский К. Маркс орсин алдр номт болн шалгъач гидж нерәдсмн. Шивә дотран бән бääдж «Что делать» романас талдан «Альферьев» гидг повесть, «Повесть в повести» гидг роман бичсмн. дакад тууджич болн экономин туск кесг төрмүдин туск произведеньс орчулсмн. Крепость дотр гурвн минъгън үлү бәәр цаасн Чернышевский гарар бичгдсмн.

Н. Г. Чернышевский шивәгъәс гергядән Ольга Сократовнад игдж бичсмн: «Би медрлин болн бәәдл—джиргълин энциклопедь бүрдәнәв. Дакад тер дегтрән хөбннъ амр болдгар, әмтнд таасгдгар, романа авцагъар, шогтагъар, хурцар, нам романас талдан ю чигн әс умшдг улс умшдгар кенәв. Эн энциклопеднъ бичгдсн уга, болв «Что делать» гидг романинъ ю чигн әс умштг улс цугъар умшдж уха сурцхасмн. «Что делать?» газдин ори-нутгудт цуг келнд-английск, немецк, итальянск, голландск, славянск келнд барлгдсмн.

— Чернышевский «Что делать?» гидг романа урднъ чигн, хөбннъ чигн мини революционн дасмджд тиим икәр нөкд болсн нег чигн литературн произведень уга, — гидж Болгарин

әмтнә вождь, алдр революционер Георгий Дмитров келсмн.

«Что делать?» гидг романа утхин чидлнъ ю кехмб? — гидг сурвртан әвртә гидг урн келәр цәәлгъдж, хәрү өгджәхиг В. И. Ленин темдгддж келсмн.

Н. Г. Чернышевский Саратовск гимназъд кәдлджәх цагтан студент дунд ик гидг кәдлмш кеджәв. «Современники» редакцд Чернышевский кәдлджәх цагт, энүнд Чернышевскла хамдан кесг сай крестьянствин төлә Добролюбов, Некрасов, н. ч. түрүн нүүрт йовх улс бичдг бääсмн. Эн журналд Чернышевский «Очерки Гоголевского периода русской литературы», «Лессинг и его время», Пушкинә, Лев Толстойн, Щедринә, Островскийн туск статьяс барлгдсмн.

Х Х Х

Н. Г. Чернышевский 1828 джил Саратов балгъснд гарсмн. Авртә гидг цеци, мергн ухата, кив чееджтә Чернышевский 16-та насдан латынск, греческ, французск, немецк, английск, древне-еврейск, татарск, персидск болн польск кел-меддг бääсмн. 1850 джил петербургск университет төгскәд, цааранднъ наснаннъ туршарт эврәннъ номан бөдлүлгънд оньтан өгдгән сулдхсн уга.

Н. Г. Чернышевский 1889 джил октябрин 29-д эврәннъ төрск балгъсн Саратовд толгъан әки цусрхлгънас кәлтә бнъгрсмн.

Делкән революционн движень кедү залу зөрмг, үлгүр болм усин туудж меднә! Болв Николай Гаврилович Чернышевский туудж теднә кесгинъ давм сәәхн, кесгинъ давм герлтә!

А. МАНЬКОВ.